

Bogdan RUSU*

PIRATERIA ÎN EPOCA HELLENISTICĂ

Cuceririle lui Alexandru cel Mare au adus profunde schimbări în lumea Mediteranei răsăritene: deschiderea către greci a noilor teritorii, dispariția vechilor structuri politice, introducerea bogățiilor perșilor în comerț. Vechile orașe ca Atena, își pierd strălucirea în favoarea noilor orașe fondate de Alexandru, dintre care cele mai importante erau Alexandria și Antiochia.

În vest crește puterea și influența romană, prin înfrângerea și distrugerea Cartaginei, prin cucerirea orașelor grecești din sudul Italiei și din Sicilia.

Generalii lui Alexandru vor duce numeroase lupte, în încercarea de a reconstitui și de a reface cuceririle acestuia. Fiecare își va întemeia state proprii, cu organizare proprie, care se vor transforma în timp în monarhii ereditare. Se creează astfel trei poli de putere principali: Ptolemeii în Egipt, Seleucizii în Siria și Antigonizii în Grecia și Macedonia.

Absența unui pol central de putere și numeroasele conflicte care apar vor permite reafirmarea unui vechi fenomen, cel al pirateriei.

Monarhii hellenistici erau regi războinici, ale căror armate de mercenari greci și macedoneni, purtând dese campanii, jefuind, capturând, distrugând pentru beneficiul politic și economic al comandanților și al lor înșiși.

Nu este nici o surpriză să găsim acțiuni de piraterie, condamnate de izvoare pentru conflictele din timpul perioadei hellenistice.

Cercetătorii moderni caracterizează această perioadă ca apogeul mercenarilor greci și când pirații sunt menționați în textele literare și epigrafice, ei apar fie ca mercenari angajați în slujba unui monarh, fie încercând să supraviețuiască între campanii.

Pirații vor fi adesea în slujba succesorilor lui Alexandru cel Mare în principal ca unități auxiliare pe lângă trupele acestora. În prima perioadă a secolului III î.Hr. nu există o distincție clară între mercenar și pirat.

Este cunoscut faptul că mercenarii erau angajați de toate forțele politice, dar rolul de pirat și mercenar poate fi ușor confundat în izvoarele acestei perioade. Astfel, un individ poate fi numit pirat, dar funcția îndeplinită de el într-o bătălie nu va fi descrisă diferit de cea a unui mercenar sau soldat. Etichetarea ca pirat cel mai probabil venea în urma unor acțiuni anterioare, existând și vocația către piraterie¹.

---

* Student, anul al III-lea, Istorie.

¹ Janice Gabbert, *Piracy in the Early Hellenistic Period: A career open to talents*, Greece and Rome, Second Series, vol.33, no. 2 october 1986.

Termenul englez de „pirate” sau cel german de „seerauber”, implică doar activități pe sau dinspre mare. În schimb, termenul grecesc face referire la cineva care întreprinde o acțiune și ar însemna orice jaf sau tâlhărie pe uscat sau pe mare. Apare foarte ușor confuzia între pirat și bandit, tâlhar, hoț.

Izvoare

Mențiunile despre piraiți apar la cea mai mare parte a autorilor antici.

Aceștia au descris atât locurile unde se găseau piraiții, dar și implicațiile acțiunilor lor precum și modul în care au interacționat cu principalele puteri politice.

Numeroasele relatări întâlnim la Diodor, Polybios, Plutarh, Titus Livius, Strabon, Polyainos, Frontinus, Pausanias. Pot fi amintite și alte lucrări așa cum este Sikyon a lui Menandru.

Sursele literare sunt însoțite și de mărturii epigrafice, chiar dacă acestea s-au păstrat numai fragmentar. Putem amintii aici inscripțiile descoperite la: Rhamnos, Milet, Thera, etc.

Evoluția pirateriei în perioada hellenistică

Un prim episod este cel din 310 î.Hr. când este menționat Eumelos (310 – 304 î.Hr.), regele Bosforului Chimmerian, care a purtat un război împotriva piraiților din Marea Neagră. Sunt menționați heniochienii, taurienii, aheeni. Sunt descriși și de Strabon care amintește: „locuitorii țărmului estic al Mării Negre, de lângă Caucaz, care trăiesc din piraterie și utilizează vase mici și rapide. Printre ei sunt cei numiți aheeni, ce par a fi descendenți din grecii Epocii Eroice”².

O primă figură importantă care s-a folosit în acțiunile sale de forțele piraiților este Demetrios Poliorketes.

Un prim episod este cel al asedierii Rhodosului, în 305 – 304 î. Hr. Demetrios va instaura un blocaj la intrarea în port, de care Amyntas va reuși să treacă și să navigheze către Peraia. El va captura câteva navele piraiților aliați cu Demetrios, care se aflau sub comanda lui Timokles. Aceștia aveau reputația de a fi cei mai puternici dintre piraiții aliați cu Demetrios. Nu există nici o diferență între a-i angaja ca pe oricare alți mercenari sau a face alianță. Numărul de nave ale piraiților implicate în această acțiune ar fi de aproximativ 1000³.

În schimb W.W. Tarn sugerează că numărul total include și aliații săi piraiții⁴.

Un alt episod este legat de expediția asiatică a lui Demetrios din 287 î.Hr. și de apărarea orașului Efes.

² Diodor, *The historical library*, 20.25.1, Strabon, *Geographia*, 11.2.12.

³ Diodor, *The historical library*, 20.81.5.

⁴ W.W.Tarn, 1913, p. 70.

În apropierea orașului Efes este amintit archpiratul Andron, care se afla în subordinea generalului Ainetos al lui Demetrios. Andron va fi mituit de Lykos, care la acest moment era sub comanda lui Lysimachos, dar pare a fi același om care s-a aflat și sub comanda lui Antigonos I Monophthalmos, ca admiral al acestuia⁵. Andron vinde orașul lui Lykos, iar după încheierea conflictului va fi înlăturat din serviciul lui Demetrios alături de ceilalți pirai necredincioși⁶.

Conform autorilor antici și Ptolemeu al II-lea s-a folosit de pirai în campania purtată împotriva lui Antiochos în al doilea război sirian (260–253 î.Hr., între seleucizi și ptolemei, în urma căruia ptolemeii obține teren în Cilicia, iar seleucizii vor controla vestul Asiei Mici)⁷.

Există însă și informații despre personaje care au acționat individual, fără a se afla sub protecția unei mari puteri.

Este și cazul lui Timarchos, piratul etolian care activa în zona Asiei Mici la mijlocul secolului III î.Hr.⁸ Poate fi același personaj care în 259/ 8 împreună cu Ptolemeu Nios „Fiul” smulge de sub controlul Ptolemeilor Miletul și Efesul⁹.

O altă figură, mult mai complet prezentată atât de izvoare cât și de istoriografia modernă, este cea a archpiratului Ameinias, aflat în slujba lui Antigonos II Gonatas¹⁰.

Acesta, participă alături de Antigonos, în 277 î.Hr. la asediul orașului Kasandreia, aflat la acel moment sub controlul tiranului Appolodorus, ajutat de spartanul Kleonymos. Antigonos asediază orașul timp de 10 luni fără a obține vreun rezultat. După acest moment acesta încearcă un șiretlic, retrăgându-și forțele și trimițându-l pe Ameinias în oraș pentru a pretinde „prietenia” lui Appolodorus. Planul reușește, gărzile lui Appolodorus sunt ucise, fiind introduși în oraș de către Ameinias, în secret 2000 de soldați, printre care și 10 pirai etolieni aflați sub conducerea lui Melatas. Antigonos revine cu toate forțele, iar cu ajutorul celor infiltrați în oraș reușește capturarea acestuia.

Numele lui Ameinias apare din nou în serviciul lui Antigonos II Gonatas, în jurul lui 272 î.Hr., când Pyrrhos, atacă Sparta la îndemnul aceluiași Kleonymos. Orașul rezistă atacului din timpul nopții, iar în ziua următoare ajutorul vine din partea Corintului, adus de Ameinias, de această dată unul din generalii lui Antigonos, având sub comandă o trupă de mercenari. Această forță va fi suficientă pentru a-l respinge pe Pyrrhos care se va retrage către Argos pentru ultima lui acțiune. Nu există nici o mențiune

---

⁵ Diodor, The historical library , 19.73.6.

⁶ Polyainos, 5.19.

⁷ Pausanias, 1.7.3.

⁸ Frontinus 3.2.11, Polyainos 5.25.

⁹ Launey, 1950.

¹⁰ Polyainos 4.6.18, Plutarh – Pyrrhos 29.6, Willamowitz, 1881, p.21, Fellman, 1930, p.41, Bengtson, F. Will.

ulterioară care să ateste că Ameinias ar fi urmat trupele lui Antigonos către Argos.

În ceea ce privește rolul său de comandant există divergențe în istoriografia modernă. Willamowitz, Moellendroff și Wilhelm Fellman îl prezintă ca „comandant din Corint”, în vreme ce Bengtson, Tarn și Will sunt de părere că el ar fi fost de fapt sub comanda lui Krateros, comandantul suprem al forțelor din Corint la acel moment. Ultima apariție a lui Krateros în izvoare este expediția din 271 î.Hr. împotriva tiranului din Elis, soldată cu un eșec.

În a doua jumătate a secolului III, pirații nu vor mai juca un rol central în conflictele militare, lor revenindu-le postura de auxiliari. Se afirmă acum mercenarii barbari, în special gali, care reprezentau o sursă mult mai ieftină.

Însă ei vor fi folosiți în continuare de marile puteri, așa cum pare a sugera inscripția descoperită în 1960 la Rhamnos și publicată de Petrakos în 1967¹¹.

Partea de început lipsește, dar pare a fi vorba despre un decret al unei deme attice care îl onorează pe Epichares, ales hipparchus de atenieni în timpul archontatului lui Lysides (272 î.Hr.) și al lui Peithielemos (primul an al războiului chremonidean)¹².

Inscripția face referire în rândul al șaptelea la un război, în rândul 22 la pedepsirea piraților, la rândurile 23 – 24 la ajutorul dat forțelor lui Patroklos, precum și pedepsirea celor care i-ar fi ajutat pe pirați să ajungă în sate la rândurile 21 – 23.

Pirații alături de cei din oraș au atacat postul atenian din Rhamnos, fiind și de această dată de partea lui Antigonos II Gonatas¹³.

Un loc foarte bun pentru bazele piraților pare a fi Epidaurus Limera, nu departe de Capul Malea, aflat aproape de Tainaros, renumit ca punct de recrutare al mercenarilor¹⁴.

Pentru sfârșitul secolului III î.Hr. un rol foarte important îl joacă pirații etolieni, renumiți pentru frecvența și violența acțiunilor lor. Pentru a-și motiva atacurile ei apelau la „legea represaliilor”¹⁵.

Între mijlocul secolului IV – III apar mențiuni despre pirații tirenieni și de măsurile luate de tiranul siracuzan Dyonisios al II-lea împotriva acestora prin înființarea a două porturi sigure pentru vasele comerciale. În 339 î.Hr. Timoleon reușește să captureze căpetenia piraților tirenieni, pe Postomion¹⁶.

¹¹ SEG 24.154 , Petrakos, 1967, p. 38 – 52.

¹² Războiul chremonidean, desfășurat între 267 – 261 î.Hr. între 4 state grecești, dintre care se remarcă Atena și Sparta, alături de Egiptul Ptolemaic împotriva dominației Macedoniei antigonide. Finalul conflictului va confirma hegemonia antigonidă asupra orașelor state grecești.

¹³ Walbank, *Sea – power in the Antigonids*, Philip II.

¹⁴ Pausanias 3.23.6, Strabon, *Geographia*, 8.368.

¹⁵ J.A.Larsen, 1968, p.211.

¹⁶ Diodor, *The historical library*, 16.5.3, 16.21.3.

Dincolo de acest rol militar, pirateria poate fi privită ca o formă de comerț. Pirații, asemeni negustorilor sunt deseori implicați în activități comerciale, încercând să obțină profit de pe urma prăzii.

Putem privi astfel înțelegerea încheiată între Agatokles și apulieni, prin care în schimbul navelor primite, Agatokles primea o parte din prada capturată de aceștia¹⁷.

Un raport asemănător a fost cel dintre Filip al V-lea al Macedoniei și Dikaiarchos Etolianul¹⁸.

Existau și orașe recunoscute ca piețe de desfacere a prăzii provenite din acțiunile piraților. Un astfel de loc a fost Angina, dar și orașele cretane recunoscute mai ales ca piețe de recrutare a sclavilor¹⁹. Găsim de asemeni și la Strabon mențiuni despre acest tip de orașe:” Dar ei (pamfilienii și cilicienii), se folosesc de asemenea locuri ca baze pentru practicarea pirateriei, fie fiind ei înșiși pirați, fie oferindu-le celorlalți pirați piețe pentru captura lor și locuri de acostare. În Side, un oraș aparținând de Pamphylia, docurile sunt în beneficiul cilicienilor, care obișnuiesc să își vândă prizonierii prin strigare, pretinzând că sunt oameni liberi”²⁰.

Pentru secolul III î.Hr. vânzarea sclavilor pare a fi mult mai profitabilă decât metoda răscumpărării²¹.

În perioada elenistică legătura dintre piraterie și comerțul de sclavi este mult mai evidentă. Sunt numeroase evidențe care atestă că pirateria este o importantă sursă de sclavi în această perioadă. Capturarea și vânzarea indivizilor ca sclavi de către pirați este un lucru des întâlnit în această perioadă. Prizonierii putea fi transportați pe distanțe lungi și vânduți departe de locul în care erau capturați pentru a se reduce posibilitatea de intervenție din partea rudelor sau a unor apropiați²².

Merită menționați și pirații iliri care spre sfârșitul secolului III vor fi folosiți ca scuză de romani pentru a-și motiva intervenția pe teritoriul Greciei. Ei apar și în *Istoriile* lui Polybios, atât sub regele Agron, cât și mai târziu sub regina Teuta²³. Caracterul de pirați al ilirilor apar și la Appian în *Illyrike* dar și la Strabon în *Geographia*.

Caracterul complex al pirateriei în perioada elenistică duce la izbucnirea primului război cretan, între 206–203 î.Hr. O primă cauză a conflictului pare a fi disputa dintre rodieni, care prin acțiunile lor anti-piraterie se opun intereselor cretanilor. Desfășurarea, taberele și etapele conflictului apar în mențiunile autorilor antici²⁴.

---

¹⁷ Diodor, The historical library, 21.4.

¹⁸ Polybios, 5.95.

¹⁹ Strabon, Geographia, 14.3.2.

²⁰ Strabon, Geographia, 14.3.2.

²¹ Philip de Souza, 1999, pp. 66 – 69.

²² De Souza, 1999, p. 62.

²³ Polybios, 2.2, 2.6, 2.9.8.

²⁴ Polybios, 2.12.3, 1.12.4, 2.13.5, Polyaeus 5.17.2,

Pentru secolul II î.Hr. se observă o creștere a rolului pe care îl vor avea romanii în Mediterana Orientală. Astfel ei se vor alia cu Rhodosul în încercarea de a controla Mediterana și de a reduce la minim pagubele acțiunilor piratilor. Mențiuni în ceea ce privește intervenția romană de-a lungul secolului II î.Hr. și măsurile luate găsim la Appian, Titus Livius, Polybios²⁵.

Concluzii

Se poate afirma că pirateria reprezintă unul din fenomenele perfect integrate în epoca hellenică, în toate disputele purtate de succesorii lui Alexandru și mai târziu între romani și greci.

Chiar dacă nu există mărturii clare și atât de complete pe cât ne-am dori, pare că pirateria și-a urmat propriul curs, cu propriul mod de organizare și de acțiune.

Pirateria, pare a fi prezentă în viața de zi cu zi a oamenilor de pe coastele Mediteranei Orientale.

Aceste tipare de acțiune și interacțiune ale piratilor cu micile sau marile puteri, le vom regăsi și peste secole în perioada medievală și modernă.

Bibliografie:

- Appian, *The roman history*, ed. Macmillan & Co, Londra, 1899.
 H. Bengtson, *Die Strategie in der hellenistischen Zeit*, Bd 1-3. Münchner Beiträge zur Papyrusforschung und Rechtsgeschichte, München 1937-52.
 Diodor, *The historical library*, ed. Pemberton, Londra, 1814.
 Frontinus, *Stratagems and the aqueducts of Rome*, ed. William Heinemann, Londra 1925.
 Janice Gabbert, *Piracy in the Early Hellenistic Period : A career open to talents*, Greece and Rome, Second Series, vol.33, no. 2 october 1986.
 Wilhelm Fellmann, *Antigonos Gonatas, König der Makedonen, und die griechischen Staaten*, Becker, Würzburg 1930.
 J.A.Larsen, *Greek Federal States*, Oxford University Press, Oxford, 1968.
 Pausanias, *Pausanias' description of Greece*, Bohn's Classical Library, 1886.
 Marcel Launey, *Recherches sur les armées hellénistiques*, ed. Boccard, Paris, 1950.
 Philip de Souza, *Piracy in the Graeco-Roman World*, Cambridge University Press, Cambridge, 1999.

---

²⁵ Appian, Syrike, 24-5, T.Livius, 37.11.6, 37.11.7-13, 37.13.11-14.1, 37.27-8, Polybios, 5.3.7, 21.12, 30.31.10

Plutarh, *Plutarch's lives XI, Pyrrhus*, Ed. Loeb Classical Library, London, 1948.

Polyaenos, *Stratagems of war*, ed. Nichol, Londra, 1796.

Polybios, *The histories*, ed. Loeb Classical Library, Londra, 1948.

SEG 24.154, în B. Ch. Petrakos, 'neai pegai peri tou Chremonideiou polemou', *Arch. Delt.* 22A, 1967.

Strabon, *Geography*, ed. Bohn's Classical Library, Londra, 1861.

Titus Livius, *The history of Rome*, ed. Jones & Co, Londra 1830.

W.W.Tarn, *Antigonos Gonatas*, ed. Oxford University Press, Oxford, 1913.

Walbank, *Sea – power in the Antigonids*, Philip II

Ulrich van Wilamowitz-Moellendroff, *Antigonos von Karystos*, *Philologische Untersuchungen*, Heft 4, Berlin, 1881.

Edouard Will, *Histoire politique du monde hellénistique (323-30 av. J.-C.)*. 2 vols. 2nd Ed. 1979.